

ТЕМАТИЗАЦИЈА НАСИЉА У КЊИЖЕВНОСТИ ЗА ДЕЦУ – МОДЕЛ ПРОЈЕКТНЕ НАСТАВЕ

Апстракт: У раду се испитују могућности интерпретације књижевних текстова за децу у оквиру пројектне наставе у првом циклусу основног образовања. Представљамо модел наставног пројекта *Тематизација насиља у књижевности за децу*, који као иновативно методичко опредељење омогућава свеобухватнији приступ интердисциплинарним темама и јачање међупредметних компетенција. Уводни део садржи краћи осврт на тему насиља у књижевности и предности пројектне наставе. У средишњем делу дат је предлог наставног пројекта са истраживачким задацима, активностима учења, исходима и очекиваним резултатима. У завршном делу указује се на предност ове наставне стратегије и улогу наставе књижевности у превенцији насиља. Циљ рада је да се представљањем видова насиља у књижевним делима, успостављањем корелације између света књижевности и свакодневног живота афирмишу активности превенције насиља и иновативни приступи у настави књижевности.

Кључне речи: књижевност за децу, пројектна настава, насиље, интердисциплинарни приступ, међупредметне компетенције.

Увод

Препознавање и сузбијање насиља трајни је задатак свих институција савременог друштва. Мноштво превентивних активности може се реализовати у школи, почевши од првог разреда основне до завршеног разреда средње школе. Увид у наставне планове и програме показује неуједначене могућности наставних предмета за истраживање проблема насиља, те је превентивно деловање пожељно саобразити са наставним садржајима. Садржаји предмета попут српског и страних језика, историје, грађанског васпитања, верске наставе, ликовне и музичке културе носе велики потенцијал који се може усмерити ка превенцији насиља (Илић 2019: 262).

Међу циљевима наставе српског језика и књижевности издвајају се развијање позитивних навика, усвајање друштвених вредности и пожељног понашања. Превенција насиља наставом књижевности покреће низ методичких питања. Трага се за адекватним методичким решењима која би оспособила ученике да увиде и критички просуде видове зла који се у књижевности тематизују и успешно развијала поуздано морално становиште са кога ће ученици моћи да препознају и осуде зло у животу (Бајић, Јовановић 2003: 108).

Насиље у књижевности предмет је и књижевне критике. Свеобухватније разматрање дато је у студији Јасмине Ахметагић *Приче о Нарцису злостављачу: злостављање и књижевност*. Истраживање злостављања у књижевности захтева посебну област критике и историје књижевности, јер се у књижевности срећемо са насиљем почевши од физичког и емоционалног, преко злостављања жена и деце, насиља у друштву, породици, до свирепих примера у рату. Осим очигледног физичког насиља, злостављање је и активно неприхватање ближњег, захтев за његовом променом, који производи снажан притисак на туђи живот. Насиље може бити маскирано и тешко препознатљиво жртви. На примерима одабраних текстова анализирани су посебни видови комуникације, технике манипулације, остваривања доминације и моћи над жртвом (Ахметагић 2011: 9–12).

Јунаци књижевних дела трпе тешко уочљиво а разорно емоционално насиље, које је пропратна појава породичног насиља. Жртва не уме да своје патње учини разумљивим околини (Литричин, Томић 2018: 106). До краја шездесетих година XX века насиље у породици је било приватна ствар, изузев у случајевима тешких телесних повреда (Дојчиновић 2018: 275). Породично насиље, породична и друштвена потчињеност представљају континуирано актуелне и акутне друштвене појаве, о чему сведоче и фикционална и теоријска литература код нас и у свету (Шмуља 2018). Насиље у породици се у литератури одређује као сваки вид физичког, сексуалног, психичког или економског злостављања које врши један члан породице према другом члану. То значи да се и у породици таквим видом понашања крши право на живот, слободу, достојанство једног или више чланова (Петрушић 2017: 181). У књижевним делима могуће је уочити ситуације у којима жртве не пружају отпор, пасивне су, што је узроковано породичним васпитањем (Ахметагић 2011: 131).

Садржаји наставе књижевности посебно су подстицајни за естетско и морално васпитање. Избором одговарајућих књижевних дела, усклађених са интересовањима и узрастом ученика, настава утиче на емоционални живот и вољне активности ученика, на њихове моралне ставове и поглед на свет. Радом на књижевном тексту током доживљавања, сазнавања и тумачења уметничког света и ликова, код ученика се развијају посебне

способности: саосећање са другима (емпатија и пројектовање), просуђивање добра и зла, вредновање лепог и ружног. Васпитна функција књижевности у развоју личности ученика остварује се од почетног до завршног разреда школе (Бајић, Јовановић 2003: 108). Квалитетан васпитно-образовни рад има значајну улогу у превентивном деловању на насиље међу вршњацима, јер школа има могућност да најтемељније, најсистематичније и најпродуктивније делује на децу у најранијем узрасту. Зато треба подстицати дијалог и дискусију међу ученицима употребом метода које подстичу размену мишљења и удружено разумевање проблема и уважавају гледишта сваког учесника (Поповић 2014: 76).

1. Пројектна настава као интердисциплинарни истраживачки приступ учењу

Предлог наставног пројекта *Тематизација насиља у књижевности за децу* предвиђен је за први циклус основног образовања. Оспособљавање ученика за препознавање разних видова насиља у књижевним делима и у реалном животу подразумева паралелно сагледавање фактора ризика и фактора отпорности (Половина 2014: 69). За истраживање оваквих тема веома је пожељан интердисциплинарни приступ, који је најприближнији учењу у свакодневном животу јер интегрише и повезује садржаје различитих области. Поједини наставни предмети могу се потпуно самостално изучавати. Неки имају интердисциплинарни карактер, тј. садржај једног предмета се може користити и за друге дисциплине, што је пре свега одлика наставе књижевности. Интердисциплинарне теме захтевају усаглашавање више гледишта и наставних поступака са природом уметничког текста. Промишљене корелације (унутар једног предмета и међупредметне) доприносе остваривању принципа рационализације и принципа очигледности (Мркаљ 2020: 273).

Пројектна настава је сложени методички поступак којим се планирају дугорочни циљеви, усмерен ка остваривању образовних, васпитних и функционалних циљева (Матијевић 2008: 194–196). Током решавања постављених задатака инсистира се на самосталном ангажовању ученика и јавној презентацији добијених резултата (Вилотијевић, Вилотијевић 2016: 138). Полазна активност на којој се заснива израда пројекта и истраживачки процес јесте формулисање и решавање проблемских истраживачких питања и задатака. Ученици се путем различитих сценарија подстичу да анализирају или откривају проблемске ситуације, чиме се развијају критичко мишљење, креативне способности за решавање проблема, али и управљање сопственим учењем (Поповић, Ристановић 2020: 288). Истраживачким задацима се индивидуализује рад ученика и остварује лични

сусрет са књижевним текстом. Читање као продуктивна радња и истраживачки задаци као усмерења у читању, у јединственој су вези која се остварује једино ако су оба чиниоца присутна. Индивидуалним истраживачким читањем остварује се чулна имагинација и омогућава да ученици у својој машти оживе ликове, радњу, простор. Ученици млађег узраста имају потребу да све што читају „преведу” у конкретне слике и тек тада се јавља доживљај и разумевање (Марковић 2018: 166–167).

Пројектна настава је хибридни модел који обједињује проблемску и истраживачку наставу. С обзиром на карактеристике и структуру активности, њена рефлексивност може бити веома лако и брзо видљива на плану развијености међупредметних компетенција ученика (Поповић, Ристановић 2020: 288). Истраживањем насиља у књижевности јачале би се компетенције: комуникација, сарадња, естетичка компетенција, одговорно учешће у демократском друштву, одговорни однос према средини и здрављу. Улоге наставника и ученика су другачије. Наставници постављају циљеве и задатке дате теме, подстичу стваралачко истраживање ученика, помажу при изради пројекта, предлажу садржаје и методе, врше неопходне корекције, подстичу тимски рад и критичко вредновање резултата (Вилотијевић, Вилотијевић 2016: 140).

Истраживање насиља у књижевности је пројекат који се може реализовати и у једном одељењу и на нивоу целе школе. Основа пројекта је предмет Српски језик, међутим, он је у својој суштини мултидисциплинарни, пружа могућности укључивања и примену знања из осталих наставних предмета, те је могућ уз одговарајуће корекције и интеграције у свим разредима. Сједињавањем знања и вештина из различитих области, тимским радом, укључивањем шире заједнице у токове наставног процеса остварује се сарадња између људи различитог узраста, образовања, интересовања и ставова, што може бити ученицима веома подстицајно у каснијим истраживачким активностима (Солеша 2020: 389).

2. Циљеви, исходи и активности учења

Истражујући примере насиља у књижевним текстовима путем пројектне наставе ученици се оспособљавају за свеобухватнију интерпретацију. Уочавањем тема и мотива насиља у књижевним делима ученици ће их препознавати и у другим уметничким изразима као што су позориште, филм, телевизија. Успостављањем корелације између садржаја књижевних текстова и свакодневног живота код ученика се буди свест о присуству насиља које се често игнорише. Циљеви учења су: препознавање, уочавање и представљање видова насиља у књижевним текстовима; оспособљавање

ученика за поуздано морално просуђивање; опредељивање за добро и осуду насилништва, тираније и нечовештва; одупирање негативним појавама и утицајима средине; одбацивање свих видова агресивног и асоцијалног понашања; развијање самосвести и личне одговорности; подстицање саосећања са ближњима и одговорности према другом; упознавање са последицама афеката (беса, срџбе, мржње гнева, страха) и развијање свести о потреби њихове контроле; стицање врлина разборитости, равнотеже и мудрости (Бајић, Јовановић 2003: 108). Реализација датог наставног пројекта предвиђа следеће исходе учења: ученик је оспособљен да препознаје насиље и тумачи књижевно дело са овим мотивима; ученик уме да у уметничком свету дела препозна, објасни и аргументовано образложи своја запажања која се тичу врсте насиља и да повезује са ситуацијама у животу; може да објасни универзалне поруке препознате у делу; уме да идентификује и анализира узроке насиља у тексту и у својој средини, међу вршњацима, у школи; свестан је важности залагања за заједничко настојање да се насиље замени култивисаном комуникацијом, независно од постојања конфликта.

Предвиђено је да учитељи у сарадњи са педагошко-психолошком службом одрже предавање и припреме презентацију о насиљу, врстама насиља и превентивним активностима, без обзира на то што се о неопходности сузбијања насиља често говори у оквиру других предмета или ваннаставних активности. Учитељи предлажу текстове, креирају истраживачке задатке, помажу ученицима приликом избора задатака и формирања група, укључују остале чланове школе и заједнице у пројектне активности. У складу са могућим жељама ученика омогућавају проширивање предвиђених садржаја. Током припремног периода учитељи прате динамику сарадње ученика, група ученика и представника школе и заједнице. Омогућавају ученицима да обогате пројектне активности својим идејама, те укључују ученичке предлоге у планиране садржаје. Контролишу квалитет реализованих активности и креирају садржај пројектног дана. Усмеравају ток активности ка постизању предвиђених исхода. У сарадњи са ученицима врше селекцију добијених резултата, организују јавно презентовање након пројектног дана (медији, сајт школе, друштвене мреже). Прате информатичку обраду података. Самостално припремају извештаје, обавештења, евалуациони упитник. Обим наставног пројекта (да ли се опредељујемо за одељењски, разредни или школски) условљава корпус дела у којима ће се тема насиља истраживати.

Уколико се одредимо да избор текстова за интерпретацију не излази из оквира предвиђеног наставним програмом за први циклус образовања, као најужи корпус са темама и мотивима насиља издвајамо следеће текстове. У првом разреду: Бранко Ћопић – „Јежева кућица”, Драгомир Ђорђевић

– „Није лако бити дете”, Душан Радовић – „Тужабада”, Доситеј Обрадовић – „Два јарца”; у другом разреду: Душко Трифуновић – „Два јарца”, А. С. Пушкин – „Бајка о рибару и рибици”, народна басна – „Коњ и магаре”, Х. К. Андерсен – „Девојчица са шибицама”, „Ружно паче”; у трећем разреду: народна песма – „Марко Краљевић и бег Костадин”, народна басна – „Вук и јагње”, народна бајка – „Чардак ни на небу ни на земљи”, Ијан Макјуен – „Сањар” (глава 4), „Силеџија”, бајке Браће Грим „Ивица и Марица”, „Пепељуга”, „Снежана и седам патуљака”; у четвртном разреду: народна песма – „Стари Вујадин”, Бранко В. Радичевић – „Прича о дечаку и месецу”, Браћа Грим – „Трнова Ружица”. Ученици бирају књижевно дело и задатке, на основу тога деле се у групе. Подела по групама може бити усклађена са родовима и врстама којима одабрани текстови припадају или на основу врсте насиља уочене у текстовима. Уколико се опредељујемо за школски пројекат, могуће је истраживање организовати по следећим групама и подгрупама: насиље у народној књижевности (епским народним песмама, бајкама, баснама), насиље у уметничкој књижевности (песме, приповетке, романи, драмски текстови). Друга могућност је подела по групама: вербално насиље, психолошко насиље, физичко насиље, експлоатација деце, доношење бола и угрожавање живота.

Предвиђене активности учења реализују се у приватном простору за учење, у школским учионицама, у школској или градској библиотеци. Пројектни дан се организује у одговарајућем простору школе. Време реализације захтева минимално 30 дана припремног периода и један пројектни дан у трајању од пет школских часова. Овај вид наставе укључује разноврсне облике рада (групни, проблемски, индивидуални рад), наставна средства (књижевна дела, уџбеници, рачунари, интернет, пројектор, фотографије, илустрације) и наставне методе међу којима издвајамо рад на тексту, усмено излагање, дијалошку методу, методу демонстрације, истраживачку методу.

Ученици се упознају са истраживачким задацима и корпусом дела. Предвиђено је да се самостално опредељују за задатке, у складу са афинитетима. Учитељи помажу својим сугестијама при одабиру задатака. Концепција задатака је таква да подразумева и самостални и рад у групи. Предлог је да се наставни пројекат реализује крајем школске године, када је већина текстова већ обрађена, што омогућава прецизнији избор задатака. У тексту уочавају делове са насилним садржајима и тумаче уметнички поступак у складу са узрастом. Бирају најбоље усмене излагаче, рецитаторе, читаче текстова, глумце, увежбавају читање, рецитовање и драматизацију. Организују повремене састанке у оквиру група, одељења, разреда и у сарадњи са учитељима прате динамику реализације предвиђених активности. Учествују у изради презентације добијених резултата коју могу обогатити сликама, цртежима, аудитивним садржајима.

3. Истраживачки задаци

Као сложена методичка стратегија, пројектна настава омогућава свеобухватну активацију менталних активности ученика које су видљиве у формулацији истраживачких задатака. У процесу учења од ученика се захтева да дефинишу, препознају, прикупљају, упоређују, повезују, издвајају, интерпретирају, класификују, коментаришу, критички преиспитују, аргументују, воде расправу, идентификују узроке и последице, визуелно представљају, дизајнирају, организују, процењују и самопроцењују. Истраживачке задатке, који се могу кориговати и допуњавати, поделили смо на посебне области: рад на тексту, илустрације и презентације, сценски наступ, припрема видео-материјала, музичка интерпретација.

Рад на тексту

1. Погледајте припремљену презентацију о насиљу. Подсетите се шта је насиље, које врсте постоје и како га препознајемо.
2. Покушајте да самостално изаберете књижевни текст у којем ћете истраживати тему насиља.
3. У одабраном тексту издвајајте насилне ситуације. Одредите врсту насиља и образложите одговор. Уколико учавате више врста, одредите најзаступљеније.
4. Истражите зашто у делу долази до насилних ситуација. Уочите јунаке насилнике и јунаке жртве. Како се понашају? До каквих сукоба долази? Какав је исход?
5. Покушајте да откријете зашто поједини ликови поступају насилно. Размислите и проучите да ли је насиље видљиво или прикривено.
6. Издвојите ситуације прикривеног насиља. На основу чега закључујете да је у тим ситуацијама реч о насиљу?
7. Наведите и опишите речи, поступке и понашање насилника.
8. Опишите како се осећа јунак-жртва. Означите делове текста који описују страх, бол, патњу, тугу, увреду.
9. У тексту издвајајте реченице које изазивају код појединца тугу, непријатност, страх или увреду и реченице којима су исказане разне врсте претњи.
10. Одредите врсту реченица којима уметник описује насилне ситуације.
11. Које се врсте речи најчешће употребљавају у исказима који садрже повређујуће, насилне поруке?
12. Одаберите реченице које најбоље илуструју одређени вид насиља.
13. Самостално формулишите поруке које сте уочили на основу завршног дела текста.

Илустрације, презентације

14. Самостално формулишите поруке које упућују на штетност насиља и промовишу љубав, другарство, толеранцију. Издвојите најефектније и осмислите постер-презентацију.
15. Ослањајући се на цитате из текстова осмислите и урадите илустрацију сцена. Направите заједничку изложбу.

Сценски наступ

16. Издвајајте одломке који најубедљивије дочаравају насиље и спремите се за њихово интерпретативно читање (или драматизацију).
17. Одаберите одломке и ученике који лепо читају или глуме.

Припрема видео-материјала

18. Поједина књижевна дела имају филмску или ТВ обраду. У сарадњи са учитељем одаберите сцене из екранизованих дела (за сваку врсту насиља по једна сцена). Уклопите одабране сцене у презентацију.
19. Сетите се насилних ситуација које сте уочили у књижевним текстовима које сте читали, у цртаним филмовима или у видео-игрицама. Потрудите се да спремите одговарајући видео-запис.
20. У сарадњи са учитељем одредите ученике или наставнике који ће направити снимке ваших активности и пројектног дана. Одаберите материјале за сајт школе.

Музичка интерпретација

21. Много је музичких дечјих композиција написано и изведено на тему другарства. Пронађите их, послушајте и са учитељем издвојите ону коју ћете увежбати. Уколико простор не дозвољава наступ, снимите ваше извођење и спремите снимак који ћете уклопити у одговарајући део пројектног дана (Предлог: песма „Сви треба да знају шта другарство значи”).

Након израде задатака прикупљени материјали се систематизују и организује се пројектни дан.

4. Предлог редоследа активности током пројектног дана

Предлог програма пројектног дана може се допуњавати и кориговати, зависно од резултата истраживања, обима и квалитета прикупљеног

материјала, ангажовања ученика, просторних и техничких могућности школе, ангажмана спољних сарадника.

1. Уводни део: Љубивоје Ршумовић, „Лако је пруту” (рецитовање, певање или снимак).
2. Презентација или предавање о насиљу (учитељи, наставници, школски педагог/психолог или компетентни гост).
3. Краће предавање: Насиље у књижевним делима (професор српског језика, гост књижевни критичар или писац).
4. Презентација ученика прве групе: Психолошко насиље са примерима вербалног насиља; читање, рецитовање или кратка драматизација сцена, по избору учитеља и ученика („Ружно паче”, „Снежана и седам патуљака”, „Пепељуга”; Драгомир Ђорђевић – „Није лако бити дете”; Душко Трифуновић – „Два јарца”).
5. Излагање ученика друге групе: Ликови насилника и жртава, понашање и емоционално стање. Кратка драматизација одговарајуће сцене (Бранко Ћопић – „Јежева кућица”; Душан Радовић – „Тужабада”; А. С. Пушкин – „Бајка о рибару и рибици”; Х. К. Андерсен – „Ружно паче”; „Марко Краљевић и бег Костадин”).
6. Презентација ученика треће групе: Физичко насиље, примери експлоатације деце, наношења бола и угрожавања живота (Доситеј Обрадовић – „Два јарца”; Ијан Макјуен – „Сањар”, „Силеција” (глава 4); „Стари Вујадин”; Браћа Грим – „Снежана и седам патуљака”, „Ивица и Марица”, „Трнова Ружица”; Х. К. Андерсен – „Девојчица са шибаницама”, „Пепељуга”; Бранко В. Радичевић – „Прича о дечаку и месецу”; народна бајка „Чардак ни на небу ни на земљи”; басне „Коњ и магаре”, „Вук и јагње”).
7. Приказ видео-материјала (учитељи и ученици): Колаж сцена из екранизираних бајки / басана / књижевних текстова за децу са примерима насиља.
8. Предавање/презентација представника Центра за социјални рад или МУП-а: Примери насиља у медијским садржајима и савременом реалном животу;
9. Завршни део: евалуација и резиме пројекта.
10. Песма (уживо или снимак) „Сви треба да знају шта другарство значи” (ученици).

Пратеће активности: изложба дејих ликовних радова, постер-презентације, одговарајућа декорација простора, разговор са гостима из Центра социјални рад, МУП-а, Министарства просвете, снимање делова пројектног дана, сарадња са локалним медијима.

Садржај евалуационог упитника:

1. Насиље у књижевним текстовима примећујем:

- Први пут.
- Дешавало се понекад да прочитам такву причу или песму.
- У многим текстовима за децу приметно/приметила сам насиље.

2. Код оваквог начина учења допада ми се:

- рад у групама, дружење
- вежбање драматизације текстова
- могућност да сам бирам задатке
- могућност да родитељи виде како ученици раде
- друго _____

3. Најбољи део пројектног дана по теби је:

- гледање сцена из филмова
- предавање о насиљу
- излагање ученика
- драматизација ученика
- друго _____

4. Опиши једном речју пројектни дан:

- поучан
- занимљив
- необичан
- напоран
- волео бих више оваквих активности
- друго _____

6. Шта је за тебе била посебна добит?

- Прилика да активно учествујем у организацији часова.
- Учење са вршњацима и дружење.
- Показивање родитељима и гостима шта смо научили.
- Заједнички рад са учитељем/учитељицом.
- Друго _____

7. Задаци које смо радили научили су ме да (означи одговарајућу тврдњу):

- Насиља има много у књижевности, на телевизији и на интернету.
- Насиље у књижевности постоји зато што постоји и у животу.
- Препознао/препознала сам неке облике насиља које нисам примећивао/примећивала.
- Важно је запазити, познавати и спречити насиље увек.
- Друго _____

5. Очекивани резултати

У предложеним књижевним делима мноштво је примера насиља и обесправљивања појединаца. У појединим делима, посебно у бајкама, основа заплета су најчешће нарушени породични односи. Главни јунаци бајки су скрајнути, незаштићени, слабији чланови породице које угрожавају други, јачи чланови (маћехе, очеви, браћа). Над незаштићеним чланом заједнице најпре се врши вербално насиље погрдним надимцима, непримерним речима, претњама, увредама. На вербално насиље се надовезује физичко у облику физичког напада (наношења телесних повреда) или принуђивања јунака-жртве на обављање тешких физичких послова. Током реализације пројектних активности очекује се да ученици препознају насилне ситуације у књижевним делима, било да је реч о физичком или психолошком насиљу, те да у оквиру ових врста препознају и пратеће облике (вербално, експлоатацију, ускраћивање основних права и слобода). Ученици су истраживачким задацима усмерени да проналазе и ситуације маскираног насиља, у деловима текстова када се субјекту не прети отворено, али када поступци насилника воде ка нарушавању психолошке равнотеже, нарушавању и угрожавању живота јунака-жртве. Ученици уочавају сличности у особинама и поступцима јунака-насилника и јунака-жртава и праве систематизацију њихових поступака и реакција.

Од ученика се захтева да тумаче шта је јунаке подстакло на насилне реакције и како се то одразило на јунаке-жртве. Вербално уобличавају своја излагања. Активностима које подразумевају драматизацију, илустрацију, осмишљавање порука против насиља, појачава се рецепција интерпретираних текстова и стичу вештине говорења на јавним наступима. На основу анализираних тема и мотива очекује се да ће ученици препознавати насилне ситуације у животу и реаговати на одговарајући начин. Рад у тиму омогућава учење комуникацијских вештина.

Закључак

Предложеним методичким приступом теми насиља као литерарном проблему инсистира се на васпитним и естетским вредностима књижевних дела. Методички сложена, пројектна настава је синтеза проблемских и поредбених поступака. Ученици кроз проблемске ситуације анализирају примере насиља у књижевности који се могу повезати са примерима из свакодневног живота. Опажање и вредновање негативних појава насиља утиче на потребу за њиховим спречавањем и афирмацијом врлина, моралних и хуманих вредности и социјално пожељног понашања. Иако обимна, сложена и захтевна наставна стратегија, условљена дуготрајном припремом наставника и ученика, пројектна настава је ефикасна јер обједињава интердисциплинарно истраживачко учење с разумевањем, увежбавање способности јавног презентовања, индивидуални и тимски рад. Шире радно окружење (ученици, наставници, родитељи, представници одговарајућих институција) ученицима сугерише значај њихових активности и даје осећај друштвене прихваћености, што је веома подстицајно за каснији истраживачки приступ учењу. Овако организованом наставом подстиче се развој међупредметних компетенција, што је одлика савременог концепта образовања.

Реализација предложеног наставног пројекта подстиче јачање свести о постојању насиља, потреби сузбијања и неопходној превенцији и доприноси ученичком спознавању стварности, развоју критичког мишљења, стицању дуготрајног знања, вештина и навика применљивих у свакодневном животу и снажи потребу за континуираним усавршавањем. Наше тематско и методичко опредељење, чији је превасходни циљ превенција насиља наставом књижевности, организована у виду пројектне наставе, једна је од идеја које могу бити подстицајне за интензивнију и садржајнију примену иновативних метода у наставној пракси.

Литература

Ахметагић (2011): *Jasmina Ahmetagić, Priče o Narcisu zlostavljaču: zlostavljanje i književnost*, Београд: *Službeni glasnik*.

Бајић, Јовановић (2003): Љиљана Бајић, Виолета Јовановић, Превенција насиља наставом књижевности, *Књижевности и језик*, год. 50, бр.1/3, 107–114.

Вилотијевић, Вилотијевић (2016): Младен Вилотијевић, Нада Вилотијевић, *Модели развијајуће наставе*, Београд: Учитељски факултет.

Дојчиновић (2018): Биљана Дојчиновић, Андрићеве приче о насиљу над женама: „Мара милосница” и „Злостављање”, у: А. Вранеш (ур.), *Иво Андрић у нашем времену*, Вишеград: Андрићев институт, 275–293.

Илић (2019): Тања Илић, Улога романа *Кад су цветале њиве* Драгослава Михаиловића у превенцији насиља, *Учење и настава KLETT*, год. V, бр. 2, Београд: Друштво за развој образовања, 261–276.

Литричин, Томић (2018): Драгана Литричин Дунић, Александра Томић, Имагологија у настави српског језика и књижевности са страним студентима, *Иновације у настави*, XXXI, 2018/1, 103–112, doi: 10.5937/inovacije1801103L.

Марковић (2018): Снежана Марковић, Самостални стваралачки рад ученика на часовима књижевности у млађим разредима основне школе (теорија и пракса), у: В. Јовановић, Б. Илић (ур.) *Књижевност за децу у науци и настави*, Јагодина: Факултет педагошких наука Универзитета у Крагујевцу, 159–173.

Матијевић (2008): Milan Matijević, Projektно учење, *Znamen: Nastavnički surutnik*, 2008/09, доступно на: <http://bib.irb.hr/datoteka/409015>. Projektно_ucenje_Matijevic.pdf.

Мркаљ (2020): Зона Мркаљ, Значај корелативног приступа у новим програмима наставе и учења, у: И. Чутура, М. Димитријевић (ур.), *Књижевност за децу у науци и настави*, Јагодина: Факултет педагошких наука Универзитета у Крагујевцу, 271–285.

Петрушић (2017): Nevena Petrušić, Pravna zaštita od nasilja u porodici, u: Dragica Vujadinović, Vojislav Stanimirović (prir.), *Studije roda*, Beograd: Pravni fakultet, 181–201.

Половина (2014): Нада Половина, Породични фактори повезани са вршњачким насиљем у школи, *Узданица*, XI/1, 63–72.

Поповић (2014): Далиборка Поповић, Превенција вршњачког насиља у школском систему, *Иновације у настави*, XXVII, 2014/1, 74–83.

Поповић, Ристановић (2020): Далиборка Поповић, Душан Ристановић, Потенцијали пројектне наставе за развијање међупредметних компетенција, *Узданица*, XVII/2, 281–294.

Солеша (2020): Биљана Солеша, Књижевност за децу и младе у пројектној настави, у: И. Чутура, М. Димитријевић (ур.), *Књижевност за децу у науци и настави*, Јагодина: Факултет педагошких наука Универзитета у Крагујевцу, 379–391.

Станковић (2018): Милица Станковић, Књижевност за децу у настави музичке културе од првог до четвртог разреда основне школе, у: В. Јовановић, Б. Илић (ур.), *Књижевност за децу у науци и настави*, Јагодина: Факултет педагошких наука Универзитета у Крагујевцу, 469–477.

Шмуља (2018): Saša Šmulja, Kritika potčinjavanja i porodičnog nasilja u pripovijetki „Je li kriva sudbina?” Ljubena Karavelova, *Knjiženstvo*, <https://doi.org/10.18485/knjiz.2018.8.8.1>.

Biljana S. Soleša
Medical High School
Kruševac

DEALING WITH VIOLENCE IN CHILDREN'S LITERATURE – A MODEL OF PROJECT-BASED TEACHING

Summary: This paper examines the possibilities of interpreting children's literary texts within project-based teaching in the first cycle of primary education. It presents a project entitled *Dealing with violence in children's literature*, an innovative didactical approach, which enables comprehensive cross-curricular connections and competencies. The introductory part includes a brief overview of the topic of violence in literature, as well as the advantages of project-based teaching. The central part of the paper gives a proposal of the project, research tasks, learning activities and outcomes. The final part highlights the advantage of this teaching strategy and the role of teaching literature in the prevention of violence. The aim of the paper is to promote prevention by correlating violence in literature with violence in real life.

Keywords: children's literature, project-based teaching, violence, interdisciplinary approach, cross-curricular competencies.